

ภูเก็ตยุครัตนโกสินทร์ ช่วงรัชกาลที่ ๑ :ประสิทธิ ชินการณ
(จกธ.2322)
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ย

(ช่วงรัชกาลที่ ๑) ครั้นสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติ ณ กรุงเทพมหานครอมรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๕ แล้วได้ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองทั้งภายในพระนคร และหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อความเหมาะสม จนถึงปี พ.ศ.๒๓๒๗ ทรงเห็นว่าหัวเมืองฝ่ายใต้ ได้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองบริวารหลายเมืองไม่เต็มใจถวายความจงรักภักดีตามควรแก่เหตุการณ์จึงโปรดให้ขุนนางใหญ่ (เข้าใจว่าคงเป็นพระยาธรรมไตรโลก) เชิญสารตราตั้งออกมาแต่งตั้งเจ้าอุปราช (พัฒน์) อันเป็นบุตรเขยเจ้านคร (หนู) ขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช แต่ให้มียศเพียงเจ้าพระยาตามประเพณีเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สวณเจ้านคร (หนู) ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าประเทศราชแต่ครั้งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนั้น ทรงโปรดให้ถอดออกเสียจากตำแหน่งพระเจ้านครศรีธรรมราช ให้กลับเข้าไปอยู่กรุงเทพฯ

ฝ่ายพระยาธรรมไตรโลก ซึ่งเลื่อนขึ้นกินตำแหน่งเจ้าพระยาภาวราชนิกุล พร้อมด้วยพระยาพิพิธโกศัย นั้นเมื่อได้จัดการมอบเมืองนครศรีธรรมราชให้แก่เจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช ฯ คนใหม่แล้วก็เดินทางมายังเมืองตะกั่วทุ่ง เพื่อถอดถอนเจ้าพระยาอินทวงศา ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตกอีกด้วย

ย

เจ้าพระยาอินทวงศา ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตก และพระยาสุรินทราชาพระยาพิมลขันนั้นเป็นขุนนางผู้ถวายความภักดีต่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชอย่างสูงสุดเช่นเดียวกับพระยาพิชัยดาบหัก โดยเฉพาะเจ้าพระยาอินทวงศาในมีตำแหน่งสูงสุดในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถึงขั้นอัครมหาเสนาบดี การที่จะเปลี่ยนใจกระหน่ำหันมาถวายความภักดีต่อพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่นั้น ย่อมไม่อาจจะกระทำได้ง่าย ฉะนั้น เมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะต้องตัดสินใจระหว่างการยินยอมให้พระยาธรรมไตรโลก ผู้เป็นแม่ทัพใหญ่ มีอำนาจอาญาสิทธิเด็ดขาด เกาะกุมเอาตัวไป หรือกระทำการต่อสู้เพื่อป้องกันตัวอันเป็นการเสี่ยงต่อการถูก "จับตาย" เจ้าพระยาอินทวงศาจึงเลือกเอาวิธีอย่างอื่นคือกระทำการฉ้อฉลก่อนที่จะถูกจับตาย พระยาสุรินทราชา พระยาพิมลขัน เจ้าเมืองกลางก็ยอมฆ่าตัวตายเพื่อมิให้ได้ชื่อว่าเป็น "ข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย" และได้ถึงแก่อนิจกรรมลง ณ เมืองกลาง ก่อนหน้าที่พม่าจะเข้าโจมตีเพียงประมาณ ๑ เดือน คงเหลือเพียงท่านผู้หญิงจันกับ เมืองภูเก็ต (เทียน) เจ้าเมืองภูเก็ตและครอบครัวที่ยอมโอนอ่อนผ่อนปรนเข้าอยู่ในบังคับบัญชาของพระยาธรรมไตรโลก ผู้สำเร็จราชการเมืองกลางกับทั้งหัวเมืองฝั่งตะวันตกทั้ง ๘ หัวเมืองแต่โดยดี

พระยาธรรมไตรโลก แต่งตั้งให้พระยาทุกราช (ทองพูน) ตำแหน่งกรมการปลัดเมืองกลางแต่ครั้งพระยาสุรินทราชา พระยาพิมลขัน ขึ้นเป็นผู้ว่าราชการเมืองกลาง ปรากฏหลักฐานตามเอกสารจดหมายเหตุเมืองกลาง ฉบับลงวันที่ ๒๗ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๓๒๘ วันอาทิตย์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเส็ง สัปดาห์ จุลศักราช ๑๑๘๗ ความตอนหนึ่งว่า ดังนี้

"ออกหลวงเพชรภักดีศรีพิไชยสงคราม ยุกรบัตร์ บอกรายยังท่านพระยาราชนิกิตัน ด้วยท่านพระยาทุกราช ผู้ว่าราชการเมืองกลาง สั่งว่า ด้วยให้นายทองดีหลานท่านคุมเอาสิ่งของท่านพระยาราชนิกิตันเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวาย มีตรารับสั่งตอบออกมาข้อหนึ่งว่า ได้ส่งตัวอย่างพระกระบวร ให้ท่านพระยาราชนิกิตันคุมออกไปทำ ณ เมืองเทศ และให้เชิญท่านพระยาราชนิกิตันมาฟังตรารับสั่ง ณ วัดกลาง หนังสือมา ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบสอง แรมสิบเอ็ดค่ำ จุลศักราชพันร้อยสี่สิบเจ็ด ปีมะเส็งสัปดาห์"

พระยาราชนิกิตัน (กัปตัน ฟรานซิส โลห์) นำกองเรือสินค้าอังกฤษแวะเข้ามาทำการค้าขายที่เมืองกลาง ตั้งแต่พ.ศ.๒๓๑๕ สนทนสนมกับครอบครัวพระยาสุรินทราชา พระยาพิมลขัน และท่านผู้หญิงจันเป็นอย่างดี ครั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองขึ้นกับเมืองกลาง ก็เห็นเป็นการไม่สะดวกที่จะอยู่เมืองกลางต่อไป ประกอบกับมีความขัดแย้งกับพระยาธรรมไตรโลกด้วยเรื่องตีบุกจำนวนหนึ่งร้อยภารา ซึ่งรับพระราชทานเป็นทุนสำรองมาจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชครั้งแผ่นดินธนบุรี เพื่อจัดหาซื้อปืนจากประเทศยุโรป และภารกิจอันนั้นได้เสร็จสิ้นลงแล้ว แต่พระยาธรรมไตรโลกยังกล่าวหาว่า พระยาราชนิกิตัน คงค้างเงินค่าตีบุกจำนวนน้อย กับอีกประการหนึ่ง พระยาราชนิกิตันมีพ่อค้าบริวารที่เดินเรือระหว่าง ตะนาวศรี ทวาย มะริด และเมืองกลางอยู่ประจำ ได้ข่าวเป็นที่แน่นอนว่า พม่ากำลังสะสมเสบียงและเตรียมกำลังทัพเพื่อที่จะยกมาตีเมืองกลางในเวลาที่ไม่แน่นอน หากพระยาราชนิกิตันอยู่ยังเมืองกลาง ก็คงจะถูกท่านผู้หญิงจันช่วยรบ พม่า ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อความพ่ายแพ้มากกว่าชนะ เนื่องจากคาดคะเนว่า เมืองกลางกำลังขัดแย้งกันอยู่กับแม่ทัพจากกรุงเทพฯ คือพระยาธรรมไตรโลก และกองกำลังฝ่ายไทยมีจำนวนน้อย คงไม่อาจเอาชนะพม่าซึ่งยกมาเป็นทัพใหญ่ได้แน่นอน ฉะนั้นพระยาราชนิกิตัน จึงรีบทวงหนี้จากเมืองกลาง ซึ่งก็ไม่ได้สมตามที่ใจคิดแต่แม่ไม่ได้หนี้สินคืนอย่างที่ต้องการ พระยาราชนิกิตัน ก็รีบเร่งออกกองเรือสินค้าออกจากเมืองกลางไป ก่อนที่กองทัพพม่าจะเข้ามาถึง จุดหมายของพระยาราชนิกิตันที่ไปคือ บังคลาเทศ หรือเมืองมั่งค่า ตามที่ปรากฏในจดหมายเหตุเมืองกลางสมัยนั้น.

พ.ศ. ๒๓๒๘ เมื่อพม่ายกมาตีได้เมืองตะกั่วป่า เนื่องจากเมืองนี้มีพลเมืองน้อยไม่อาจต้านทานกองทัพได้ เจ้าเมืองจึงอพยพผู้คนหนีศึกละทิ้งเมืองเข้าป่า พม่าก็กวาดต้อนเอาทรัพย์สิน และเป็นใหญ่เข้าเป็นของตน แล้วยกลงมาถึงค่ายปากพระซึ่งเจ้าพระยาภาณุราชนิภูมิตระกูล พระยารธรรมไตรโลก และพระยาพิพิธโกไคย ตั้งกำลังรักษาอยู่ พระยารธรรมไตรโลก ในฐานะผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตกบังคับบัญชาเมืองกลาง จึงเกาะเอาตัวท่านผู้หญิงจันจากเมืองกลางไปไว้ที่ค่ายปากพระ ละทิ้งเมืองกลางให้ผู้คนอพยพหนีเข้าป่า

พม่าเข้าโจมตีค่ายปากพระ พระยารธรรมไตรโลก และพระยาพิพิธโกไคย ไม่ได้ต้องหลบหนีไปทางเมืองพังงา ในพงศาวดารเมืองกลางให้ถ้อยคำว่า พระยารธรรมไตรโลกตาย ในสนามรบ แต่ความจริงปรากฏตามเอกสารจดหมายเหตุเมืองกลาง ในปีพ.ศ. ๒๓๓๐ ว่า พระยารธรรมไตรโลกยังมีชีวิตอยู่และถูกลงโทษด้วยคดีฉ้อฉลพระยาราชกปิตันเกี่ยวกับเงินค่าตีถูกหนึ่งร้อยยาราที่สมเด็จพระเจ้าตากสินพระราชทานแก่พระยาราชกปิตัน (ศวภ. ๓๓)

เมื่อค่ายปากพระเสียแก่พม่า และแม่ทัพใหญ่หนีไปทางฝั่งตะวันออก ท่านผู้หญิงจันและบริวารจำต้องถอยกลับมาตั้งเมืองกลางเพื่อตั้งหลักสูใหม่

ตามที่ได้เล่าขานกันว่าท่านผู้หญิงจันและทหารเมืองกลางได้สร้างค่ายเป็นพิเศษขึ้นต่อสูกับพม่าเป็นพิเศษนั้น เมื่อศึกษาข้อเท็จจริงแล้ว เป็นเรื่องที่ไม่อาจเป็นไปได้ เนื่องจากท่านผู้หญิงจันทราบข่าวศึกจากพระยาราชกปิตัน ในเดือนอ้าย ปีมะเส็ง ขณะที่พระยาสุรินทราชาพระยาพิมล (ขัน) กำลังป่วยหนักอยู่แล้วก็ถึงแก่อนิจกรรมลง หลังจากนั้นพระยารธรรมไตรโลกก็มาเกาะเอาตัวท่านผู้หญิงจันและบริวารไปยังค่ายปากพระ เมื่อแตกจากค่ายปากพระ ท่านผู้หญิงจันกลับมาตั้งเมืองกลาง พม่าก็ยกกำลังติดตามมาและเข้าโจมตีในเดือน ๒ (บางแห่งว่าเดือนยี่ข้างแรม) นั้นเอง ไม่มีเวลาเหลือให้ท่านผู้หญิงจันและทหารเมืองกลางทำการสร้างค่ายได้ทัน ค่ายที่ใช้ในการต่อสู้จึงเป็นโ ป้อมค่ายของเรเนอ แซร์บอนโน เจ้าเมืองกลางชาวฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๔ - ๒๒๒๘ สมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่ยังคงเหลือซากให้พออาศัยใช้ต่อสูพม่าได้เท่านั้น แต่อาศัยสติปัญญาในเชิงยุทธการ เช่น การลอบลอบให้ข้าศึกเข้าใจผิดคิดว่าฝ่ายเมืองกลาง มีกำลังหนุนมาจากนครศรีธรรมราช และกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นทุกวัน กับการใช้อาวุธปืนที่จัดซื้อไว้เพื่อส่งต่อไปยังกรุงเทพมหานคร แต่ยังไม่ยอมสู้รบกับปืนสำหรับรักษาเมืองกลางที่เจ้าเมืองทุกคนเอาใจใส่จัดซื้อไว้นั้น เขาทำการระดมยิงด้วยยุทธวิธี โ ปูพรมโ ดั้งที่เรียกขานกันในสมัยนั้นว่า โ พิรุณสังหารโ ทำให้ข้าศึกล้มตายลงอย่างไม่คาดคิดมาก่อน จนเสียขวัญ และไม่กล้าโจมตีก่อน ในที่สุดก็ต้องล่าถอยไปภายใน ๑ เดือน เป็นชัยชนะด้วยสติปัญญา ซึ่งเป็นความประหลาดใจของผู้คนทั่วไปอย่างยิ่ง เป็นบทเรียนของพม่าที่ได้นำมาแก้แค้นอีกครั้งหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๓๕๒ และเป็นครั้งสำคัญที่เมืองกลางต้องเสียหายอย่างยับเยิน จนต้องทิ้งร้างอยู่นานถึง ๑๘ ปี (จาก พ.ศ. ๒๓๕๒ ถึง พ.ศ. ๒๓๗๐)

เสร็จศึกพม่าลงเมื่อวันจันทร์ เดือน ๔ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมะเส็ง สัปดาห์ จุลศักราช ๑๑๔๗ ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๒๘ แล้ว กรมการเมืองกลางก็มีใบบอกเพื่อกราบทูลพระกรุณาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ตามความในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ว่าดังนี้

โ ฝ่ายกรมการเมืองกลาง ครั้นที่พม่าเลิกกลับไปแล้ว ได้ข่าวว่าทัพหลวงสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จพระราชดำเนินออกมาตีทัพพม่าทางบกแตกไปสิ้นแล้ว จึงบอกขอราชการมากราบทูลพระกรุณาขณะเมื่อทัพหลวงยังเสด็จอยู่ที่เมืองสงขลาฉบับ ๑ บอกเข้ามากราบทูลพระกรุณา ณ กรุงเทพมหานครฉบับหนึ่ง และขณะที่สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จกลับเข้าถึงพระนครแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชโองการโปรดให้มีตราออกไปยังเมืองกลาง ตั้งกรมการเมืองที่มีความชอบในการสงครามเป็นพระยากลางขึ้นใหม่ แล้วโปรดตั้งจันทร์ภรรยาพระยากลางเก่า ซึ่งออกต่อรบพม่านั้นเป็นท้าวเทพสตรี โปรดตั้งมุกน่องหญิงนั้นเป็นท้าวศรีสุนทร พระราชทานเครื่องยศโดยควรแก่สตรีทั้ง ๒ คน ตามสมควรแก่ความชอบในการสงครามนั้น แล้วโปรดตั้งให้หลวงสุวรรณคีรีเป็นพระยาสงขลา---โ (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร อนุญาตให้สำนักพิมพ์คลังวิทยาพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หน้า ๑๒๗-๑๒๘)

แต่พระราชพงศาวดาร ฯ มิได้มีรายละเอียดถึงสำเนาตราตั้ง และไม่มีการตั้งเจ้าเมืองกลางซึ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่นั้น แต่ประการใด

ขุนนรภัยพิจารณ์ (ไวย ณ กลาง) ผู้เรียบเรียงประวัติตระกูล ณ กลาง ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า

โ ---ครั้นถึงปีมะเมีย อัฐศก ศักราช ๑๑๔๘ (ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๙) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ให้มีท้องตราออกมาเมืองกลางตั้งผู้มีความชอบในการสงครามดังนี้ คือ โปรดเกล้า ฯ ให้นายทองพูนบุตรชายคนที่ ๓ ของจอมทองคำ เป็นพระยากลางว่าราชการเมืองกลางต่อไป--- โ (ขุนนรภัยพิจารณ์, ประวัติตระกูล ณ กลาง, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์เอกพระยาภักดีพิพัฒน์ผล (เจริญ ณ กลาง) พ.ศ. ๒๔๙๙ หน้า ๑๗)

ความข้อนี้สอดคล้องกับพงศาวดารเมืองกลาง ในประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

โ ---ขุนนางเมืองกลางนั้น จอมแก้วอยู่บ้านดอน จอมร้างอยู่บ้านตะเคียน จอมแก้วกับจอมร้างเป็นลูกพ่อเดียวกันคนละมารดา ลูกหลานมะหมอยู่บ้านดอนได้เป็นพระยากลางเจ็ดทอง---โ (ประชุมพงศาวดาร, ก้าวหน้า พ.ศ. ๒๕๐๖ เล่ม ๑ หน้า ๔๙๗)

หนังสือ โ ประวัติตระกูล ณ กลาง โ ของขุนนรภัยพิจารณ์ (ไวย ณ กลาง) ยังได้กล่าวเนื้อความต่อไปอีกว่า

โ เมื่อมีชัยชนะแก่ข้าศึกพม่าแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระยากลางว่าราชการเมืองกลางต่อไป

จึงเป็นอันว่าบรรดาข้าราชการในเมืองกลางตั้งแต่เดิมมาเพิ่งจะมีพระยากลาง (ทองพูน) นี้เป็นคนแรกที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์ในกาลครั้งนั้น จึงจัดว่าเมืองกลางได้มีเกียรติยศพุ่งเฟื่องขึ้นเสมอหัวเมืองชั้นใน----โอ (ประวัติตระกูล ณ กลาง, อ้างแล้ว, หน้า ๒๔)

ในตอนต้นได้กล่าวถึงคุณทองพูน บุตรจอมเฒ่า (หรือจอมทองคำ) บ้านดอน ไว่แล้ว ครั้นที่พระยาสุรินทรราชาพระยาพิมล (ขัน) มาเป็นเจ้าเมืองกลางเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๙ นั้น คุณทองพูน ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นพระยาสุรินทรราชา กรมการเมืองกลาง ที่ปลัดเมือง ครั้นพระยาสุรินทรราชาพระยาพิมล (ขัน)

ถูกถอดถอนออกจากราชการเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พระยาธรรมไตรโลก ผู้เป็นแม่ทัพใหญ่ ก็ได้แต่งตั้ง พระยาสุรินทรราชา (ทองพูน) ขึ้นเป็นผู้ว่าราชการเมือง กลาง ในปี พ.ศ. ๒๓๒๗ ครั้นเกิดศึกพม่าขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๒๘ พระยาสุรินทรราชา (ทองพูน) ท่านผู้หญิงจัน และเมืองภูเก็จ (เทียน)

ก็ได้ร่วมกันต่อสู้พม่าจนเลิกทัพกลับไป สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทจากใบบอกของกรมการเมืองกลาง ถึงชัยชนะต่อพม่า ซึ่งควรแก่การพระราชทานปูนบำเหน็จแก่ผู้มีความชอบในการสงคราม และโดยเหตุที่ท่านผู้หญิงจัน กับคุณมุกนั้น แม้จะมีความสามารถสูงส่งในการรวบรวมผู้คนและอำนวยความสะดวกด้วยยุทธวิธีที่ล้ำเลิศ จนสามารถขับไล่พม่าให้ถอยกลับไป แต่เนื่องจากสถานภาพเป็นสตรีเพศ ซึ่งไม่เคยมีในประวัติศาสตร์ชาติไทยว่า ได้รับการยกย่องให้เป็นถึงเจ้าเมือง

ก็ต้องให้เป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าให้ได้เป็น โอ ท้าวเทพกระษัตรี ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติยศสูงส่งอันหาได้ยากเช่นกัน ส่วน เมืองภูเก็จ (เทียน) บุตรชายท้าวเทพกระษัตรีนั้น เนื่องจากยังมีอายุน้อยอยู่ และยังมีญาติผู้ใหญ่ คือ พระยาสุรินทรราชา (ทองพูน) ผู้ว่าราชการเมืองกลาง เป็นผู้ประกอบความดีในการสงครามเป็นที่ปรากฏอยู่อีกคนหนึ่ง จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ เมืองภูเก็จ (เทียน)

เลื่อนยศและบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาสุรินทรราชา (เทียน) เป็นเจ้าเมืองภูเก็จ ตามเดิม และให้เป็นกรมการเมืองกลางในตำแหน่งปลัดเมืองอีกด้วยแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระยาสุรินทรราชา (ทองพูน) ผู้ว่าราชการเมืองกลางระหว่างสงครามพม่า ซึ่งยังไม่มีตราตั้งเป็นทางราชการให้มีตราตั้งขึ้นใหม่โดยให้เจ้าพระยาสุรินทรราชา (จัน) เป็นผู้อัญเชิญตราตั้งออกมาจากกรุงเทพมหานครมาตั้งเมืองกลางเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๒๙ และทรงแต่งตั้งให้เจ้าพระยาสุรินทรราชา (จัน) เป็นผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตกทั้ง ๘ หัวเมืองในคราวเดียวกันนั้นด้วย

พระยากลาง (ทองพูน) จึงได้เป็นพระยา กลางคนแรกที่ได้รับพระราชทานเจียดทอง และตราตั้งเป็นทางราชการ ซึ่งสันนิษฐานว่า คงจะมีราชทินนามว่า โอ พระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิสงคราม นิคมคามบริรักษ์ ฯโอ แต่ไม่อาจจะค้นหาสำเนาตราตั้งได้ ถึงกระนั้นก็พอมีข้อสันนิษฐานเพิ่มเติมยืนยันได้อีกสถานหนึ่งนั่นคือ ราชทินนามนี้ได้เป็นราชทินนามสืบทอดแก่ขุนนางตระกูล ณ กลาง ในโอกาสต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ซึ่งได้มีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการเมืองกลางขึ้นในบรรดาศักดิ์และราชทินนามว่า โอ พระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิสงคราม นิคมคามบริรักษ์ สยามพิทักษ์ภักดี (หนู)โอ ท่านผู้มีฐานะเป็น โอ เหลนโอ ของพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ประสิทธิสงคราม ฯ (ทองพูน) สมัย พ.ศ. ๒๓๒๙ (สุนัย ราชภัฏวาริช ๒๕๑๗ : ๖๖๔ และบัญชีเครือญาติต้นตระกูล ณ กลาง, หนังสือประวัติตระกูล ณ กลาง, ขุนนรภัยพิจารณ์ ฯ อ้างแล้วหน้า ๒๖)

เมืองภูเก็จ (เทียน)

ผู้ได้รับเลื่อนยศขึ้นเป็นพระยาสุรินทรราชาเจ้าเมืองภูเก็จและปลัดเมืองกลางในครั้งนั้นมีความปรารถนาและมีความหวังอันแรงกล้าที่จะได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองกลางปรากฏตามจดหมายที่มีไปถึงพระยาราชกบิตัน ที่เกาะปีนัง ในปีนั้นเอง ความว่า

โอ หนังสือท่านเจ้าเมืองภูเก็จผู้เป็นพญาสุรินทรราชา ให้มายังท่านพญาราชกบิตันด้วยท่านพญาสุรินทรราชาให้ยกบิตันสินทุกข้าวสารมาจำหน่ายให้แก่เจ้าคุณมารดาบังนั้น คุณของท่านพญาสุรินทรราชาขอฝากเจ้ามาหาที่สุคติโดยอยู่แล้ว แล้วข้าพเจ้าเข้าไปเฝ้าของหลวง ณ เมืองสงขลาครั้งนี้ไปโดยขัดสน หามิของซึ่งจะเอาไปถวายเป็นอันมากไม่ ข้าพเจ้าได้แต่คืนอิหฺรอบไปถวายหีบหนึ่งกับปืนสูตันแปดกระบอก แล้วข้าพเจ้าอดขากราบทูลด้วยเงินหลวงซึ่งค้างอยู่แก่เจ้าคุณผู้ตาย แลภาชีตีบุก ซึ่งให้เรียกภาราชซึ่งนั้น ก็โปรดให้ซื้อชายเหมือนแต่ก่อน จึงมีรับสั่งว่าแก่ข้าพเจ้าว่า ให้ข้าพเจ้าเป็นพญาสุรินทรราชาออกไปก่อนเถิด เข้ามาครั้งหลังจึงจะให้เป็นพญากลาง ออกไปนั้น ในของหลวงวังหน้าเห็นดูข้าพเจ้าเป็นอันมากอยู่ และ ณ เดือนสามข้างแรม ข้าพเจ้ากับเจ้าคุณมารดา จะเข้าไปเฝ้าของหลวง ณ กรุงเพท และจะไปทางเกาะตะลิวง ให้โตกพญาท่านช่วยเห็นดูจัดเรือใหญ่ให้มารับสักลา จะได้ให้เจ้าคุณมารดาขึ้นไป แล้วตัวข้าพเจ้าจะไปกราบเท้าโตกพญาท่านให้ถึง ณ เกาะปูเหล่าปีนัง ให้โตกพญาท่านช่วยจัดปืนแลของจะได้เอาไปถวาย เพราะบุญของโตกพญาท่าน ข้าพเจ้าก็ได้เป็นใหญ่ต่อไป แลหนึ่ง ณ เมืองกลางทุกวันนี้ ข้าพเจ้ากับเจ้าพญากลางก็วิวาทกัน หาปกติกันไม่ แลข้าพเจ้าแต่งให้นายเพชร นายทองแก้ว นายทิดพรม มากกราบเท้าโตกท่านบอกให้รู้ข่าวพลางก่อน ให้โตกพญาท่านช่วยจัดปืนน้อยอย่างดี ข้าพเจ้าจะถือยิงเองให้มาด้วยสักบอกหนึ่ง แลถ้าข้าพเจ้าเข้าไปบางเกาะครั้งนี้ เจ้านายโปรดสมความคิดออกมา ถึงมาทว่าโตกท่านจะต้องการตีบุกเมืองกลางมากน้อยเท่าใด ข้าพเจ้าไม่ให้ขัดสน ปรารถนิตีมา ณ วัน (ลบเลือนอ่านไม่ได้) ปีมะเมีย อัฐศก. (จดหมายเหตุเมืองกลาง ฯ ศวภ. ๒๓)

วันเดือนปีในจดหมายฉบับนี้เปลี่ยนแปลงด้วยตราตำแหน่งที่ประทับลงบนเลขบอกวันเดือนปีของจดหมายพอดี จึงอ่านไม่ได้ความว่าเป็นวันอะไร เดือนอะไร คงมีแต่ปีมะเมียอัฐศก ซึ่งเป็นจุลศักราช ๑๑๔๘ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๙ ที่มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองกลางขึ้นใหม่ หลังสงครามพม่า

อนึ่ง ตามวิธีปฏิบัติในการเขียนจดหมายติดต่อกับพ่อค้าอังกฤษที่เมืองปีนังของขุนนางเมืองกลางสมัยนั้น มักจะเขียนในหน้ามรลุมลินคำ คือหลังดูผ่านพ้นไปแล้ว เพื่อจะได้ฝากไปกับนายเรือกำปั่นที่เข้ามาเทียบท่าทำการขนถ่ายสินค้าจากยุโรป และอินเดียลงจำหน่ายที่เมืองกลางแล้วรับเอาสินค้าแร่ตีบุก และของป่า ผลิตภัณฑ์ทางทะเลจากเมืองกลางเป็นการแลกเปลี่ยนกลับออกไป ขุนนางเมืองกลางจึงถือโอกาสนี้เขียนจดหมายฝากไปถึงบุคคลที่รู้จัก หรือพ่อค้าที่เคยติดต่อกับกันมาก่อนยังเกาะปีนัง เพื่อส่งข่าวคราวหรือสั่งซื้อสินค้าที่ต้องการ ซึ่งจดหมายดังกล่าวนี้มักจะเขียนขึ้นในระยะเวลาที่พร้อมกันหรือใกล้เคียงกันเกือบทุกฉบับ ฉะนั้น วันเดือนปีที่ลบบเลือนหายไป ในจดหมายฉบับที่อ้างข้างต้น จึงอาจเทียบเคียงค้นหาจากจากจดหมายฉบับอื่น ๆ ที่มีผู้เขียนขึ้นในช่วงเวลานั้นได้บ้าง เช่น จดหมายของท้าวเทพกระษัตรี ซึ่งเขียนขึ้นเมื่อวันที่ ๒๙ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๓๒๙ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมียอัฐศก จุลศักราช ๑๑๔๘ ไปถึงพระยาราชกบิตัน ความบางตอนมีว่า

โอ --- แลอยู่ทุกวันนี้ ณ เมืองกลาง พม่าที่บ้านเมืองเป็นจุฬาลงลอดข้าวปลาอาหารเป็นหนักหนา ตู๋ชายกมาตั้งทำตึกอยู่ ณ ตะป้า
ได้ตึกบางเล็กน้อยเอาซื้อข้าวแพงได้เท่าใดซื้อสินเท่านั้น---อนึ่งตู๋ชายจัดได้ตึกสิบภาวเป็นส่วนของเจ้าหลิบแปดภาว ส่วนตู๋ชายสองภาวจัดให้มาแก่ท่าน
แลเจ้าหลิบนั้นได้แต่งให้จีนเจียวพี่ชาย แลตู๋ชายได้แต่งนายแซมจีนเสมียนอิว คุมเอาตึกไปถึงท่านให้ช่วยซื้อข้าวให้ อนึ่งถ้าข้าว ณ เกาะปูเหล่าปึงซัดสน
ของท่านได้ช่วยแต่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปช่วยจัดซื้อข้าว ณ เมืองไซย ถ้าได้ข้าวแลวนั้น ขอให้ท่านช่วยแต่งสลูกำบ้านเอามาส่งให้ท่าน ณ เดือนสิบเอ็ด
เห็นว่าจะได้รอดซื้อเห็นหน้าท่านสืบไป เพราะโอบบุญของท่าน และพระซึ่งวามาทันนี้แจ้อยแก่ใจกบิตันสินสินแล้วทุกประการได้ว่าหนักใจมาเป็นหนักหนา หนังสือมา ณ
วันพฤหัสบดี ขึ้น สิบเอ็ดค่ำ เดือนห้า ปีมะเมียอัฐศกโ (จดหมายเหตุเมืองกลาง, ศวภ. ๑๗)

จดหมายฉบับนี้ สันนิษฐานว่าคงจะเขียนขึ้นในเวลาเดียวกันกับจดหมายของพระยาพุทธเจ้าเมืองภูเก็ต
เล่าเรื่องสถานการณ์ทางเมืองกลางหลังสงครามพม่าว่าอดอยากขัดสนด้วยข้าวสารจะบริโภค และแจ้งแก่พระยาราชกบิตันว่า ท้าวเทพกระษัตรี
พร้อมด้วยครอบครัวและบริวาร มิได้อยู่ที่เมืองกลางแล้ว แต่ได้ยกออกมาตั้งทำตึกอยู่ที่ตะป้า คือบ้านสะป้า บริเวณที่เมืองภูเก็ต
บุตรชายได้ค้นพบแหล่งแร่ดีบุกขนาดใหญ่ จนได้รับพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นเจ้าเมืองใหม่ขึ้นในชื่อบรรดาศักดิ์ โ (เมืองภูเก็ต)
ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงธนบุรี สาเหตุที่ต้องยกออกมาอยู่ ณ บ้านสะป้า ก็เนื่องจากเหตุการณ์ตามจดหมายของ พระยาพุทธ
ที่เขียนขึ้นในเวลาเดียวกันคือ โ ณ เมืองกลางทุกวันนี้ ข้าพเจ้ากับเจ้าพญากลางก็วิวาทกัน หาปกติกันไม่ --โ นั้นเอง การทะเลาะวิวาทกันระหว่างเจ้าพญากลาง
(ทองพูน) กับพระยาพุทธ (เทียน) ซึ่งมีศักดิ์และฐานะเป็นลุงกับหลานครั้งนี้ คงไม่มีเรื่องราวอื่นใด
นอกจากเรื่องของการที่มีความประสงค์ตรงกันในด้านเจ้าเมืองกลางหลังสงครามพม่า
ซึ่งผู้เป็นลุงได้รับแต่งตั้งจากทางราชการไปก่อนแต่หลานเพียงแต่ได้รับคำมั่นสัญญาจากโ ในของหลวงวังหน้าว่า ให้เป็นพระยาพุทธออกมาก่อน
เข้ามาครั้งหลังจึงจะให้เป็นพระยากลางออกไป---โ จึงกลายเป็นศึกสายเลือดเมืองกลางขึ้นอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่เคยเกิดขึ้น ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา
เมื่อสิ้นบุญ โ จอมร้างโ บิดาของท้าวเทพกระษัตรี

ท้าวเทพกระษัตรี - ท้าวศรีสุนทร และ พระยาพุทธ (เทียน) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองภูเก็ต และควบคุมตำแหน่งกรมการปลัดเมืองกลางอยู่ด้วย
มีความแตกแยกไม่ลงรอยกับพระยาณรงค์เรือง ฤทธิประสิทธิสงคราม (ทองพูน) เจ้าเมืองกลาง ขุนกันยกออกมาตั้งหลักทำตึกอยู่ที่บ้านสะป้าในเขตเมืองภูเก็ต
ซึ่งเป็นบริเวณที่มีแร่ดีบุกอุดมสมบูรณ์ที่สุดในเกาะกลาง ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๒๙ เมื่อขุดหาแร่ดีบุกได้ ก็ส่งขายให้กับพ่อค้าชาวอังกฤษในสังกัดของพระยาราชกบิตัน
ซึ่งไปเช่าเกาะปึงจากพระยาไทรบุรี ตั้งเมืองขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.๒๓๒๙

แร่ดีบุก เป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้อย่างสำคัญแก่เกาะกลางและแก่เมืองไทยมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ยิ่งในสมัยที่กรุงธนบุรี
พึ่งฟื้นตัวจากสงครามกบฏชาติ จำต้องเร่งรีบแก้ไขความอดอยากยากแค้นของประชาชน
และพัฒนาเมืองด้วยแล้วพูดได้ว่าแร่ดีบุกมีความสำคัญยิ่งกว่าช่างเผือกที่เคยช่วยสามัญชนให้ได้เป็นเจ้าเมืองเสียด้วยซ้ำไป ครั้นล่วงถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
ซึ่งก็เป็นช่วงที่เมืองไทยต้องการเงินตราจากต่างประเทศเพื่อท่นำรื้อบ้านเมืองไม่ยิ่งหย่อนกว่าสมัยกรุงธนบุรี
แร่ดีบุกก็ยังเป็นที่ต้องการของแผ่นดินอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน เหตุนี้ การที่ท้าวเทพกระษัตรีและบุตรชาย
ได้ยึดเอาแหล่งผลิตแร่ดีบุกขนาดใหญ่ของเกาะกลางไว้ในอำนาจปกครอง
จึงเป็นการได้เปรียบทางปัจจัยที่จะดำเนินการต่อสู้แย่งชิงเอาตำแหน่งเจ้าเมืองกลางมาให้แก่พระยาพุทธ (เทียน) ตามแผนการที่กำหนดไว้อย่างรอบคอบ

จดหมายเหตุเมืองกลางบางฉบับ และบางตอนที่ตัดตอนมาพิมพ์ประกอบไว้ต่อไปนี้จะช่วยอธิบายและยืนยันถึงเหตุการณ์ดังกล่าวแล้วได้เป็นอย่างดี เช่น

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๓๐ พระยาพุทธ ได้เขียนจดหมายถึงพระยาราชกบิตัน ณ เมืองปึงความว่า

โ หนังสือข้าพเจ้าพระยาพุทธผู้เป็นพระยาปลัด ขอบอกมายังโต๊ะท่านพระยาราชกบิตัน ด้วยมีตราทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมออกมา ณ เมืองกลาง
ว่ากรมการเมืองกลางกับพระยารธรรมไตรโลก พระยาภูเจ้าราชภูล
ออกมาแตกอนคิดอ่านหักเอาเงินของโต๊ะพระยาท่านไว้ว่าโต๊ะพระยาท่านติดเงินแต่ครั้งพระยาตากเป็นเจ้า นั้นบอกท่องตราซึ่งให้พระยารธรรมไตรโลก
เจ้าราชภูลถือมาทำให้โตกพระยาท่านโกรธซึ่ง นั้นทรงพระกรุณาเอาโทษแต่พระยารธรรมไตรโลกเจ้าราชภูลข้าหลวงและกรมการ ณ
เมืองกลางซึ่งได้คิดอ่านพร้อมกันขอเอาเงินโตกพระยาท่านนั้น ล้นเกล้าล้นกระหม่อมประภาษทรงวิตกคิดถึงจะใครได้พบโตกพระยาท่านปรีกษาราชกิจบ้านเมือง
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมมีตราให้จมีนชำนาญโยชชนถือออกมาถึงโตกพระยาท่านแล้ว ให้โตกพระยาท่านคิดอ่านให้ข้อขอราชการในทางพระไมตรี
แลถ้าโตกพระยาท่านคิดอ่านตลอดสะดวกไปได้ให้ข้อในกระแสขารครั้งนี้
ถึงมาทว่าเมืองกลางจะทำตึกได้มากน้อยประการใดเห็นไม่พ้นเงื่อมมือโตกพระยาท่านเป็นที่ยิ่งแล้ว
ข้าพเจ้าผู้เป็นลูกหลานข้างนี้ก็จะได้เป็นที่พึ่งที่ยึดสืบไปแลให้โตกพระยาท่านคิดความตักดวงดูในน้ำใจแต่ที่ข้อ ข่าพเจ้าขอปราณีบตีมา ณ วันอังคาร เดือนยี่
แรมสิบสี่ค่ำ จุลศักราชพันร้อยสี่สิบเก้า ปีมะแม นพศกโ (ศวภ.๓๓)

และจดหมายอีกฉบับหนึ่ง ความว่า

โ หนังสือท่านพระยาปลัดผู้เป็นเจ้า

พระยากลางบอกมายังท่านโตกพระยาราช ด้วยมีตราออกมาแต่ครั้งครั้งนี้ว่า หลวงคลังเข้าไปกราบทูลให้เอาภาษีการละซึ่งเหมือนครั้งก่อน
และของหลวงให้มีตราออกมาตามข้าพเจ้าว่าจะเอาภาษีแก่ราษฎรการละซึ่งได้หรือมิได้ในท้องตรามีเนื้อความเป็นหลายประการนั้น ข้าพเจ้าจะบอกภาษีเสีย

แลตภพระยาราชได้เห็นคูช่วยจัดของถวายให้มา แลข้าพเจ้าให้ยี่สิบผู้เป็นขุนลุ่มพลอยสลุป กบิตันวิราเสณบรรทุกตีบุกมาสืบห้าภาว ให้ท่านช่วยจัดของ ปืนสูตัน ลักรอยบอ กผ้าแพรอัดดหัด ผ้าขาว ผ้าลายพรม แลเงินเหรียญ จะได้จ่ายซื้อตีบุกให้แกราษฎรสักสามพันสี่พัน แลข้าวารสักสิบเกวียน เกลือสักสองเกวียน ของทั้งนี้ท่านได้เห็นคูช่วยจัดให้มาจะได้ใช้การขัดสน ข้าพเจ้าจะขอติดหนี้ท่านสักห้าสิบภาว มาถึงเมืองกลางจะใช้ให้ครั้งหนึ่งก่อน แลตีบุกราษฎรจะทำขึ้นไปอีกในมรสุมนี้ ข้าพเจ้าจะจัดแจงแก้ไขให้คงได้ไป ณ เกาะปูเหล้าปิ้งทั้งนั้น แลการที่จะรพมานั้น ของหลวงโปรดให้คนมาช่วยรักษาเมืองกลางสองพันแล้ว แลแต่ราษฎร ณ เมืองกลางจะให้ขึ้นชุดแต่ต้นมรสุม แลการ ณ เมืองกลางทุกวันนี้ไป ข้าพเจ้าทำอยู่เหมือนหนึ่งเกาะปูเหล้าปิ้งของท่านเองเหมือนกัน แลให้ท่านเห็นคูเร่งให้ยี่สิบผู้เป็นขุนลุ่มกลับมาเมืองกลางโดยเร็ว จะได้เอาของไปให้กับ (อ่านไม่ได้) --หนังสือมา ณ วันอังคาร เดือนสิบ ขึ้นหกค่ำ ปีระกานักษัตร เอกศกโก (ศวก.๓๖)

วันอังคาร เดือนสิบ ปีระกา จุลศักราช ๑๑๕๑ ตรงกับ พ.ศ.๒๓๓๒ เทียบกับสุริยคติแล้ววันอังคาร เดือนสิบ ที่เขียนจดหมายฉบับนี้ จะตรงกับวันขึ้น ๕ ค่ำ ไม่ใช่ ๖ ค่ำ คลาดเคลื่อนไปเพียงหนึ่งวัน ส่วนวัน เดือน และปี จะตรงกับวันที่ ๒๕ เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๓๓๒

จากจดหมายฉบับนี้ จะเห็นความคืบหน้าในการที่พระยาทุกราช (เทียน) เลื่อนจากตำแหน่งพระยาปลัดเมืองกลาง ขึ้นเป็น โ เจ้าพระยากลางโ ในราชทินนามเดิม

ส่วนจดหมายอีกฉบับหนึ่งความว่า

โ หนังสือท่านพระยาเพชรศรีศรีสงคราม เจ้าพระยากลาง บอกมายังท่านพระยาราชกบิตันผู้เป็นเจ้าเมืองเกาะปูเหล้าปิ้ง ด้วยปะลิกบอกริมาณบอกว่า ท่านพระยาราชกบิตันสั่งมาว่า แยกเสกหะลีเหล้าร้ายซึ่งเป็นโจร พันเกาะปูเหล้าปิ้งมาเข้า ณ ปากน้ำเมืองไทร แลเห็นว่าพระยาไทรเป็นใจคิดอ่านเข้าด้วยกันกับแยกเหล้าร้ายจะคิดอ่านตีแยงไต่ยังมีรู้ แลอย่าให้ข้าพเจ้าไว้ใจแกราษฎร ให้ตระเตรียมมอญนั้น เป็นพระคุณของท่านซึ่งบอกมาให้รู้ตัวนั้นเป็นหนักหนาอยู่แล้ว แลข้าพเจ้าให้จัดแจงตั้งค่ายปากน้ำ ให้ผู้คนลงไปประจำรักษาค่ายปากน้ำอยู่ทุกแห่งอ่าวทุ่ง ถึงมาทว่าพระยาไทรจะพาแยกเสกหะลีมาตี ณ เมืองกลางนั้น จะไต่กลับเกรงแก่แยกเหล่านี้หามีได้ มาหว่ามันจะยกมามากสักเท่าใด ก็จะต้องสู้จนสิ้นชีวิตจะไต่กลับเกรงหามีได้ อย่าให้ท่าน พระยาราชกบิตันคิดแยงใจเลย

อนึ่ง ถ้ากำปั่นเรือบรรทุกปืนคาบศิลา ปืนบอเรียม มาจำหน่ายแก่เมืองกลาง ข้าพเจ้าจะจัดตีบุกให้ตามราคามีให้ขัดสน อนึ่ง ข้าพเจ้าเข้าไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทครั้งหนึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่แก่คนทั้งแปดหัวเมือง แลให้ข้าพเจ้าคิดอ่านรักษาบ้านเมืองอย่าให้เสียแก่ข้าศึกศัตรูสิ่งใดได้ แลข้าพเจ้าขัดสนด้วยดินมะสิดำแลปืนซึ่งจะรักษาบ้านเมือง แลถ้าสลุปกำปั่นบันทุกปืนและดินมะสิดำเข้ามาเล็กน้อยเท่าใด ให้ท่านพระยาราชช่วยคิดอ่านว่ากล่าวให้นายกำปั่นเข้ามาค้าขาย ณ เมืองกลาง ข้าพเจ้าจะจัดตีบุกซื้อปืนและดินนั้นไว้รักษาบ้านเมืองต่อไป แลข้าพเจ้าจัดได้ลูกแดงเงิน แลไก่ให้มาแก่ท่าน ลูกแดงเงิน ๕๐ ลูก ไก่ ๑๐๐ ตัว ให้มาแก่ท่านเป็นกับข้าวไปพลางก่อน หนังสือมา ณ วันอังคาร เดือนยี่ ขึ้นสิบสี่ค่ำ ปีจอโทศกโก (ศวก.๓๗)

จดหมายฉบับนี้ตรงกับวันที่ ๑๔ เดือนมกราคม พ.ศ.๒๓๓๓ สรุปใจความได้ว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พระยาทุกราช เลื่อนขึ้นเป็นพระยาเพชรศรีศรี (พิไชย) สงคราม (รามคำแหง) ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตก ๘ หัวเมือง แทนเจ้าพระยาสุรินทราชา (จัน) ซึ่งทรงพระราชดำริจะขอไปเข้าป้อมอยู่กรุงเทพมหานคร เพื่อโปรดให้เป็นอัครมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ แต่เจ้าพระยาสุรินทราชายังกราบทูลปฏิเสธอยู่ เพราะเห็นว่าอยู่บ้านนอกสบายกว่าอยู่ในกรุง

นามเต็มของพระยาเพชรศรีศรี ๗ นั้น คือ พระยาเพชรศรีศรีพิไชยสงคราม รามคำแหง แต่เห็นที่อาลักษณ์จะเขียนตกไปบางคำ เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับจดหมายฉบับอื่นแล้วจะพบว่าผิดไปคือ จดหมายฉบับลงวันที่ ๕ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๓๓๕ ความว่า

โ หนังสือท่านพระยาเพชรศรีศรีพิไชยสงคราม รามคำแหง ท่านพระยากลาง มายังท่านโตะพระยาราชกบิตัน เจ้าเมือง ณ เกาะปูเหล้าปิ้ง ด้วยมีตราโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมออกมา ให้ดูชายกทัพไปตีเมืองมฤท แลบัดนี้ดูข้าให้ขุนชำนาญ นายหมื่นมาถึงท่านจะขอให้ช่วยของซึ่งขัดสนจะเอาไปเป็นเสบียงทัพให้ท่านให้มาแก่กำปั่นให้ทัน ณ เดือน ๑๒ ข้างแรม อนึ่งขุนชำนาญขัดสนจะขอปืนเอาสินค้ำภาราทหนึ่งสองภากาก็ดี ให้ท่านให้แล้วให้มีหนังสือมาจะเจียดเอาค่ามาให้ หนังสือมา ณ วันจันทร์ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด จัตวาศกโก (ศวก.๔๗)

พ.ศ.๒๓๓๕ ทรงพระราชดำริการศึกเมืองทวายมะริด ซึ่งถูกพม่าเข้ายึดครองเป็นการละเมิดอธิปไตยของไทยซึ่งมีอยู่เหนือเมืองทั้งสองนี้ จึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จนำกองทัพรือลงมาเตรียมกำลังอยู่ที่ช่องสิงขร ประจวบคีรีขันธ์ และโปรดให้เกณฑ์กองทัพหัวเมืองปักษ์ใต้ทั้งปวงเป็นกองทัพเรือยกกำลังไปสมทบกองทัพเรือของสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวร ๗ ณ ช่องสิงขรนั้นด้วย พระยาเพชรศรีศรีพิไชยสงคราม รามคำแหง พระยากลาง จึงได้ตระเตรียมเสบียงอาหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ แล้วเคลื่อนกำลังทัพเรือจากเมืองกลางไปสู่ช่องสิงขรตามพระราชโองการในโอกาสนั้นตามหลักฐานเอกสารจดหมายเหตุที่นำมาอ้างอิงไว้ข้างต้นนี้

ผลการสงครามกับพม่าในครั้งนั้น ปรากฏตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ฉบับหอสมุดแห่งชาติว่า

โ ฝ่ายสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งยกออกไปต่อเรือรบที่สิงขร เร่งต่อทำทั้งกลางวันกลางคืนจนเรือแล้วเสร็จ โปรดให้พระยาจำแสนยกการ พระยาไกรโกษา ซึ่งไปเกณฑ์กองทัพแล้ว ตามเสด็จมากับพระยาพิไชยบรินทราชา พระยาแก้วเการพ นายทัพนายกอง คุมเรือออกไปเมืองทวาย สงกกองทัพแล้ว เสด็จกลับมาประทับอยู่แขวงเมืองชุมพร ครั้นกองทัพยกไปถึงเมืองมะริดได้ข่าวว่า เมืองมะริดกลับใจเป็นบฏ กองทัพจึงยกเข้าตีเมืองมะริด

ปืนป้อมและปืนหน้าเมืองระดมยิงหนาแน่นเข้าเมืองหาได้ไม่ ก็แจวเรือเข้าหาเกาะหน้าเมืองมะริด เกาะหน้าเมืองนั้นมีเขาอยู่ พระยาเสนาหาญกระทำพิณพาทย์อยู่ในเรือ เมื่อข้ามจะไปเข้าเกาะนั้นปืนพมายิงถูกวงษ์ของ ๆ กระจายไปถูกคนตีฆ้องจับแต่หาตายไม่ พระยาไกรโกษา พระยาพิไชยบุรินทร์ พระยาจำแลนยากร พระยาแก้วเการพ และนายทัพนายกองไปถึงเกาะเข้าพ้อมกัน เขาปืนใหญ่ขึ้นบนเขาช่วยกันยิงระดมเข้าไปในเมืองมะริด พม่าทนต์ปืนมิได้ ขุดหลุมทำสนามเพลาะเอากระดานบังตัวกันลูกปืน ปืนที่เมืองมะริดก็ซาลงตั้งแต่จะแตก-- (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์, เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้าบุนนาค), กรมศิลปากรอนุญาตให้สำนักพิมพ์คลังวิทยาพิมพ์, พ.ศ.๒๕๐๕ หน้า ๑๙๙-๒๐๐)

ความในพระราชพงศาวดารฯ ยังมีต่อไปอีกมาก สรุปผลการสงครามว่า ทัพเรือของสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล มิได้พ่ายแพ้แก่พม่าเมืองมะริด หากกำลังจะยึดเมืองมะริดได้อยู่แล้ว แต่บังเอิญทัพบกซึ่งเป็นทัพหน้า ในบังคับบัญชาของเจ้าพระยามหาเสนา(ปลี) ไปเสียที่แก่พม่า ถึงกับต้องเสียตัวแม่ทัพ คือ เจ้าพระยามหาเสนาในสนามรบ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โ ทรงพระราชดำริว่าจะทำการต่อไปไม่ตลอด จึงโปรดให้ถอยกองทัพทั้งปวงลงมาแน่นน้อย----แล้วโปรดให้นายฉิมหมาดเล็กเป็นเชื้อชาวมุขพร ถือตราไปเฝ้าสมเด็จพระอนุชาธิราช สถานมงคล ฉบับ ๑ นายฉิมได้ตราแล้วรีบไปขึ้นที่เมืองเพชรบุรี เดินบุกไปเฝ้าที่เมืองกระกราบทูลราชการเมืองทวายตามท้องตรา สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ เสียพระทัยนัก รับสั่งว่ากระจะสำเร็จอยู่แล้วกลับไม่สำเร็จไปได้ จึงสั่งให้ขึ้นไปบอกนายทัพนายกองให้ล่าทัพจากเมืองมะริด พกกองทัพพมายกลงมาถึงเมืองมะริด กองทัพไทยจัดการจะล่าทัพเรือ พม่าก็เข้าตีกองทัพไทย ด้รบกัน กองทัพไทยต่อเรือรบครั้งนั้นมีตะกูดทั้งหน้าทั้งท้าย ลาดถอยเรือเอาท้ายลงมายังเป็นหน้าเรือรบพม่าแข็งแรงพม่าก็ยิง ต่างคนต่างยิงกัน ถึงฝั่งจึงทิ้งเรือเสียขึ้นบก พม่าก็ขึ้นบกติดตามกองทัพไทย พระยาจำแลนยากร (ทุเรียน) รับพม่าแข็งแรง พม่าหาอาจลวงเกินเข้ามาได้ไม่ นายทัพนายกองก็ไม่มีผู้ใดเป็นอันตราย เสียแต่เรือรบและเป็นบาปเตรียมสำหรับเรือ--- (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ คลังวัฒนา ๒๕๐๕ หน้า ๒๐๒- ๒๐๓)

พระยาเพชรศรีพิไชยสงคราม รามคำแหง (เทียน) จึงได้กลับมาตั้งเมืองกลางดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองกลาง และผู้สำเร็จราชการหัวเมืองฝั่งตะวันตกทั้ง ๘ สืบต่อมา

ส่วนเจ้าพระยาสุรินทราชา (จัน) นั้น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงโปรดให้มีตราให้หาเข้าไปกรุงเทพฯ ว่าจะให้เป็นที่อัครมหาเสนาบดี แทนที่เจ้าพระยาภักดีหมื่นเจ้าพระยามหาเสนา (ปลี) ซึ่งถึงแก่อสัญกรรมในการศึกเมืองทวาย-มะริด พ.ศ. ๒๓๓๖ เจ้าพระยาสุรินทราชาเข้าไปถึงกรุงเทพฯ แล้วพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์โปรดพระราชทานเสื้อผ้าจะเอาไว้ให้อยู่ ณ กรุงเทพฯ เจ้าพระยาสุรินทราชาคิดเห็นว่าอยู่บ้านนอกได้ความสุขมาก จึงอ่อนวอนเจ้าคุณพลเทพบิดาเจ้าพระยาบดินทรเดชา ขอให้กราบทูลพระกรุณาคิดจะไม่อยู่กรุงเทพฯ ว่าด้วยชรา เป็นเสนาบดีขึ้น เจ้าชีวิตเสด็จพระราชดำเนินไปถึงไหนก็ต้องตามไปถึงนั้น ก็จะมีความลำบาก จึงทำเรื่องขอรบราบทูลพระกรุณาว่า จะขอออกมายังเมืองนอกตามเดิม จะจัดแจงทางรับส่งพระราชทรัพย์เมืองพังงา เมืองกลาง เมืองตะกั่วทุ่ง จะขนขึ้นไปเขาคอกกั้นดาร์ เขียวแก่งเป็นหลายแห่ง พระราชทรัพย์ก็สูญหายเป็นอันตรายเสียหลายครั้งมาแล้ว เห็นว่าทางบกระยะป่าเดินมาช้าแต่สองคืนไม่สู้กันดาร์ ถึงพนมมลงตลอดลงไปถึงพุนพิน ตลอดออกไปถึงพุมเรียง ที่รับส่งพระราชทรัพย์ไม่สู้กันดาร์ ขอพระราชทานช่างเกณฑ์บรรทุกเมืองนคร ๑๐ ช่าง เมืองไชยา ๑๐ ช่าง รวมช่าง ๒๐ ช่าง ให้หลวงพิทักษ์ธรรมเป็นนายกองคุมช่างคอยรับส่งพระราชทรัพย์ พระราชทานช่างและที่ปากพนมปากลาว ได้มาตามเรื่องขอรบราบเจ้าพระยาสุรินทราชาให้กราบทูลพระกรุณา มีแจ้งอยู่ในท้องตราพระคชสีห์นั้นแล้ว---- (ประชุมพงศาวดารฯ สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พ.ศ.๒๕๐๖ เล่มที่ ๑ หน้า ๕๐๑-๕๐๒)

เจ้าพระยาสุรินทราชา (จัน) ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๕๐ มีบุตรชายสืบสกุลที่เมืองกลางชื่อเจ๊ก (หรือฤกษ์) สมรสกับคุณท่มบุตรของพระยาเพชรศรีพิไชยสงครามรามคำแหง (เทียน) ต่อมาหลังศึกพม่า พ.ศ.๒๓๕๒ แล้ว คุณฤกษ์ผู้นี้ได้เป็นเจ้าเมือง กลาง ชาวกลางเรียกขานกันว่า พระยาถลางฤกษ์ (สุนัย ราชภัณฑารักษ์, ภูเก็ท พ.ศ.๒๕๑๙ หน้า ๑๖๑)

พระยาเพชรศรีพิไชยสงครามรามคำแหง เจ้าเมืองถลาง ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองต่อเนื่องกันนานรวม ๒๐ ปี เป็นระยะเวลาที่ปลอดภัยสงครามจากพม่า บ้านเมืองร่มเย็น ราษฎรพลเมืองจึงมีเวลาดำเนินการตั้งตาประกอบกรอาชีพขุดหาแร่และถลุงดีบุกขายแก่พ่อค้าชาวอังกฤษ แลกเปลี่ยนสินค้าและเงินเหรียญเข้าสู่บ้านเมืองได้โดยสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดความมั่งคั่ง สมบูรณ์อยู่กินแบบพอเพียงเรื่อยมา

ครั้นถึงปี พ.ศ.๒๓๕๒ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จสวรรคต เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๙ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเส็งเอกศก จุลศักราช ๑๑๗๑

ย
ย
ย ย